

Pandemi Dönemi ve Sonrası 65 Yaş Üzeri Hastalarda Psikiyatrik Tanı Dağılımlarındaki Değişiklikler

GİRİŞ VE AMAÇ

Geriatrik bireylerde ruh sağlığı hizmetlerine başvurular son yıllarda artış göstermiştir. Yaşlılıkta görülen biyolojik, psikososyal ve çevresel değişiklikler; depresyon, anksiyete bozuklukları ve demans gibi psikiyatrik hastalıklara yatkınlığı artırmaktadır. COVID-19 pandemisi, özellikle ileri yaş gruplarında sosyal izolasyon, sağlık kaygısı ve hizmetlere erişimde kesintiler yoluyla psikiyatrik başvuruların profilini etkilemiştir.

Bu çalışma, KTÜ Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran 65 yaş ve üzeri bireylerde pandemi dönemi ve pandemi sonrası dönemdeki psikiyatrik tanı dağılımlarını, cinsiyet ve yaş gruplarına göre karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

YÖNTEM

Bu retrospektif kesitsel çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran 65 yaş ve üzeri hastaları kapsamaktadır. Elektronik tıbbi kayıtlar, Türkiye'de ilk COVID-19 vakasının bildirildiği 11 Mart 2020'den, resmi olarak pandemi uygulamalarının sona erdirildiği 3 Mayıs 2023'e kadar olan süre olarak tanımlandı. Pandemi sonrası dönem ise 4 Mayıs 2023 – 1 Temmuz 2025 arasını kapsamaktadır.

Tanımlar ICD-10 sınıflamasına göre belirlenmiştir. Her iki dönemdeki tanı dağılımları, cinsiyet ve yaş grubu yüzdeleri ile karşılaştırılmıştır. İstatistiksel analizlerde kategorik değişkenler için Ki-kare testi ve belirli hastalık oranlarının karşılaştırılması için binom testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Toplam 16.185 hastanın %63'ü ($n=10.194$) kadın, %37'si ($n=5.991$) erkektir. En sık görülen tanımlar; Anksiyete Bozuklukları (AB) (%40,5), Major Depresif Bozukluk (MDB) (%20,3), demans (%8,1), psikotik bozukluklar (%3,5) ve uyku bozuklukları (%2,0) olmuştur.

Dönemler arasında cinsiyet ve yaş grupları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Ancak pandemi sonrası dönemde 65–74 yaş grubunda başvuru oranı artarken, 80 yaş ve üzeri grupta başvuru oranı azalmıştır.

Cinsiyet dağılımına göre, kadınlarda AB ve MDB oranları daha yüksek, erkeklerde ise şizofreni, alkol kullanım bozukluğu ve organik mental bozukluklar daha yaygın saptanmıştır.

Tanı dağılımlarındaki dönemsel değişimler incelendiğinde:

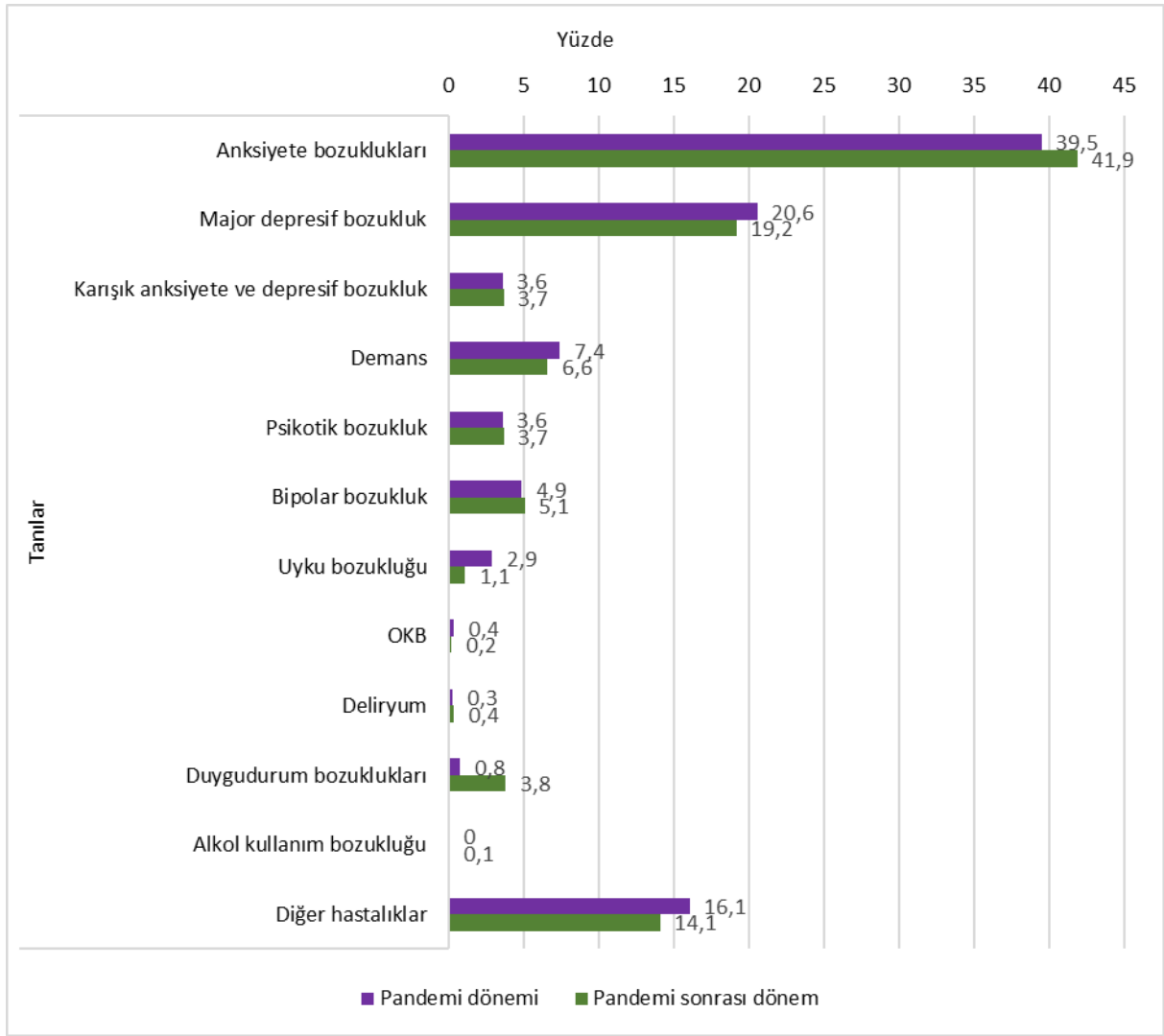
- AB oranı %38,8'den %42,4'e yükselmiş (mutlak artış: %3,6; $p < 0,001$).

- MDB oranı %21,8'den %18,9'a düşmüş (mutlak azalış: %2,9; p = 0,001).
- Psikotik bozukluk oranı %3,4'ten %7,6'ya çıkmış (mutlak artış: %4,2; p < 0,001).

Tablo : Pandemi dönemi ve sonrası dönem arasında toplam tanılar içerisinde belirli hastalıkların tanı sıklıklarının karşılaştırılması

	Toplam n:16185		Pandemi dönemi n:7872		Pandemi sonrası dönem n:8313		p*
Tanımlar							
Anksiyete bozuklukları	6590	40,7	3106	39,5	3484	41,9	<0,001
Major depresif bozukluk	3217	19,9	1623	20,6	1594	19,2	0,001
Karışık anksiyete ve depresif bozukluk	595	3,7	284	3,6	311	3,7	0,346
Demans	1136	7,0	584	7,4	552	6,6	0,002
Psikotik bozukluk	587	3,6	280	3,6	307	3,7	0,262
Bipolar bozukluk	810	5,0	387	4,9	423	5,1	0,238
Uyku bozukluğu	317	2,0	225	2,9	92	1,1	<0,001
OKB	45	0,3	28	0,4	17	0,2	0,003
Deliryum	51	0,3	21	0,3	30	0,4	0,031
Duygudurum bozuklukları	383	2,4	64	0,8	319	3,8	<0,001
Alkol kullanım bozukluğu	10	0,1	2	0,0	8	0,1	0,015
Diğer hastalıklar	2444	15,1	1268	16,1	1176	14,1	<0,001

*Binomial test

Şekil : Pandemi dönemi ve sonrası dönemde psikiyatri polikliniğine başvuran hastaların tanı dağılımları

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, pandemi ve pandemi sonrası dönemde 65 yaş ve üzeri bireylerin psikiyatrik tanı dağılımlarındaki değişimleri karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bulgularımız, pandemi sonrası dönemde anksiyete bozukluğu oranlarının anlamlı biçimde arttığını, major depresif bozukluk oranlarının azaldığını, psikotik bozukluk oranlarının ise arttığını ortaya koymuştur.

Pandemi sonrası dönemde anksiyete bozukluğu oranındaki artış, belirsizlikle baş etme güçlüğü, sağlık kaygısının devam etmesi ve sosyal izolasyonun uzun vadeli etkileri ile ilişkili olabilir. Galea et al. (2020), COVID-19'un akut döneminin bitmesine rağmen ileri yaş grubunda anksiyete düzeylerinin yüksek kaldığını ve bunun özellikle yalnız yaşayanlarda daha belirgin olduğunu belirtmiştir. Santini et al. (2020) ise 50 yaş ve üzeri bireylerde sosyal bağlantı eksikliğinin depresyon ve anksiyete riskini anlamlı biçimde artırdığını göstermiş, pandemi gibi sosyal izolasyonun yoğun yaşandığı dönemlerde bu etkinin daha da

güçleneceğini vurgulamıştır. Arpacioğlu et al. (2021) de Türkiye’de yaşlı bireylerde sosyal destek düzeyinin düşüklüğünün anksiyete riskini artırdığını bildirmiştir.

Pandemi sonrası dönemde MDB oranındaki düşüş, akut dönemde görülen depresif belirtilerin kısmen iyileşmesi ile açıklanabilir. Hamm et al. (2021), pandemi sonrası ilk aylarda depresif belirtilerde kısmi azalma olabileceğini, ancak bu durumun özellikle sosyal desteği yüksek olanlarda görüldüğünü göstermiştir. Öte yandan, MDB oranlarının yaşla azalması, yaşlılıkta depresyonun sıklıkla somatik belirtilerle seyretmesi ve tanı zorlukları ile ilişkili olabilir.

Psikotik bozukluk oranındaki artış, pandemi döneminde ertelenmiş tanı ve tedavi süreçlerinin yanı sıra, sosyal izolasyon ve pandemi ile ilişkili psikososyal stresörlerin tetikleyici etkileri ile açıklanabilir. Bu bulgu, Lebrasseur et al. (2021)’in yaşlı bireylerde pandemi sonrası dönemde ruhsal kırılmalı artabileceğine yönelik saptamalarıyla uyumludur.

Demans tanısında dönemler arasında küçük bir azalma görülmüş olup, nörodejeneratif süreçlerin kısa vadede çevresel değişimlerden daha az etkilenebileceği düşünülmektedir. Uyku bozukluğu oranındaki düşüş ise pandemi sonrası dönemde günlük yaşam ritminin normalleşmesi, sosyal etkileşimlerin artması ve uyku hijyenine yönelik farkındalığın yükselmesiyle ilişkili olabilir. Bununla birlikte, uyku sorunlarının daha çok depresyon veya anksiyete bozukluğu kapsamında ikincil tanı olarak kaydedilmiş olması da olasıdır.

Kadınlarda AB ve MDB oranlarının erkeklere göre daha yüksek olması, hem Türkiye hem de uluslararası literatürde sıkça raporlanan bir durumdur. Santini et al. (2020) ve Galea et al. (2020), kadınların sosyal stresörlere karşı daha duyarlı olabileceğini ve yardım arama eğilimlerinin daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Erkeklerde şizofreni, alkol kullanım bozukluğu ve organik mental bozuklukların daha yaygın olması, önceki epidemiyolojik verilerle tutarlıdır.

Bulgularımız, pandemi sonrası dönemde ileri yaş grubunda ruh sağlığı hizmetlerine yönelik planlamalarda, sadece akut kriz dönemine değil, uzun dönem psikososyal etkiler ve ertelenmiş başvurular gibi faktörlere de odaklanılması gerektiğini göstermektedir. Özellikle sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve izolasyonun azaltılması, yaşlı bireylerde hem anksiyete hem de depresyon riskini düşürmede kritik bir rol oynayabilir. Ayrıca, gelecekte olası halk sağlığı krizlerinde hizmet sürekliliğini sağlayacak, esnek ve kapsayıcı ruh sağlığı sistemleri geliştirilmesi önemlidir.

Kaynaklar:

Santini ZI, Jose PE, York Cornwell E, Koyanagi A, Nielsen L, Hinrichsen C, Meilstrup C, Madsen KR, Koushede V. Social disconnectedness, perceived isolation, and symptoms of depression and anxiety among older Americans (NSHAP): a longitudinal mediation analysis. *Lancet Public Health*. 2020 Jan;5(1):e62-e70.

Galea S, Merchant RM, Lurie N. The Mental Health Consequences of COVID-19 and Physical Distancing: The Need for Prevention and Early Intervention. *JAMA Intern Med*. 2020;180(6):817–818.

Arpacioğlu S, Yalçın M, Türkmenoğlu F, Ünübol B, Çelebi Çakıroğlu O. Mental health and factors related to life satisfaction in nursing home and community-dwelling older adults during COVID-19 pandemic in Turkey. *Psychogeriatrics*. 2021 Nov;21(6):881-891.

Hamm ME, Brown PJ, Karp JF, Lenard E, Cameron F, Dawdani A, Lavretsky H, Miller JP, Mulsant BH, Pham VT, Reynolds CF, Roose SP, Lenze EJ. Experiences of American Older Adults with Pre-existing Depression During the Beginnings of the COVID-19 Pandemic: A Multicity, Mixed-Methods Study. *Am J Geriatr Psychiatry*. 2020 Sep;28(9):924-932.

Lebrasseur A, Fortin-Bédard N, Lettre J, Raymond E, Bussi res EL, Lapierre N, Faieta J, Vincent C, Duchesne L, Ouellet MC, Gagnon E, Tourigny A, Lamontagne M  , Routhier F. Impact of the COVID-19 Pandemic on Older Adults: Rapid Review. *JMIR Aging*. 2021 Apr 12;4(2):e26474.